

**ГО ІНФОРМАЦІЙНО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР
«ІНТЕГРАЦІЯ ТА РОЗВИТОК»**

**ПРОГРАМА
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДИРЕКТОРІВ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
З МІЖКУЛЬТУРНОЇ І ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ «УКРАЇНСЬКИЙ
ВІНОЧОК. РЕГІОН»**

(методика викладання інтегрованого курсу «Культура добросусідства»
для педагогів, які вперше проходять навчання)

(30 годин)

2020

Програма підвищення кваліфікації директорів та педагогічних працівників закладів дошкільної освіти з міжкультурної і громадянської освіти «Український віночок. Регіон» (методика викладання інтегрованого курсу «Культура добросусідства» для педагогів, які вперше проходять навчання) (очна форма навчання, 30 год) (далі – Програма) розроблена на виконання ст. 18 та ст. 59 Закону України «Про освіту», Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 800 від 21 серпня 2019 р., і реалізує основні засади Базового компонента дошкільної освіти України, комплекту програм спеціального інтегрованого курсу «Культура добросусідства» для закладів освіти, схваленого до використання в освітніх закладах України (лист ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України № 22.1/12-Г-366 від 15.06.2018 р.), освітньої програми «Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно» інтегрованого наскрізного курсу «Культура добросусідства», схваленого до використання в освітніх закладах України (лист ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України № 22.1/12-Г-335 від 07.06.2019 р.), листів Міністерства освіти і науки України № 1/11-8036 від 03.09.2019 «Щодо впровадження курсу “Культура добросусідства” у 2019–2020 н. р.», № № 1/9-384 від 17.07.2020 «Щодо впровадження курсу “Культура добросусідства”».

Програму укладено згідно з п. 2 ст. 59 ЗУ «Про освіту» та відповідно до п. 10 постанови КМУ від 21 серпня 2019 року № 800 (із змінами і доповненнями, внесеними постановою КМУ від 27 грудня 2019 року № 1133) і Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації керівних кадрів закладів освіти відповідно до вимог Концепції «Нова українська школа» (наказ МОН від 13.12.2018 № 1392), Типових програм підвищення кваліфікації керівників та педагогічних працівників закладів дошкільної освіти щодо запобігання проявам насильства (наказ МОН від 30.09.2020 № 1214).

Програма розрахована для підвищення кваліфікації директорів та педагогічних працівників закладів дошкільної освіти, які вперше знайомляться з програмно-методичним комплексом з міжкультурної і громадянської освіти дітей дошкільного віку «Український віночок. Регіон» спеціального інтегрованого курсу «Культура добросусідства».

Розробники програми:

Араджионі Маргарита, керівниця творчої групи, ІДЦ «Інтеграція та розвиток», кандидат історичних наук;

Палько Тетяна, кандидат психологічних наук, доцентка кафедри педагогіки та психології Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти;

Романчак Ольга, методистка кабінету методики дошкільної та початкової освіти Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти;

Савчук Олена, методистка науково-методичного центру дошкільної і початкової освіти Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької

області;

Трофименко Ольга, методистка науково-методичної лабораторії дошкільної освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»;

Юр'єва Катерина, доктор педагогічних наук, професорка кафедри теорії і технологій дошкільної освіти та мистецьких дисциплін Харківського НПУ імені Г. С. Сковороди

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. Пояснювальна записка.....	4
1. Загальні положення.....	4
2. Профіль програми підвищення кваліфікації з міжкультурної і громадянської освіти «УКРАЇНСЬКИЙ ВІНОЧОК. РЕГІОН».....	7
3. Структура Програми.....	8
4. Компетентнісний потенціал Програми.....	10
5. Програмні результати навчання.....	21
6. Очікувані результати навчання.....	22
РОЗДІЛ II. Навчально-тематичний план з підвищення кваліфікації директорів та педагогічних працівників закладів дошкільної освіти.....	23
Сертифіковані тренери, що реалізують Програму.....	25
Література	26

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1. Загальні положення

Розвиток громадянської освіти й системна цілеспрямована робота з об'єднання країни, укріплення міжрегіональних зв'язків, інтеграційних процесів і співпраці є надзвичайно актуальними. Відповіддю на виклики часу стає увага до регіональних особливостей в загальноукраїнському контексті, а також системний інтегрований підхід до ознайомлення з розмаїттям культур різних регіонів країни. Формування громадянської, міжкультурної та соціальної компетентностей педагога є також важливим компонентом розвитку особистості-професіонала в реаліях життя, що швидко змінюється.

Основна ідея Програми полягає в тому, щоб допомогти педагогам, а отже, і здобувачам освіти навчитися вибудовувати життя, керуючись принципами демократії; жити у злагоді з собою й плекати гармонію у стосунках з навколишнім світом; бути небайдужими до своєї держави, свого народу; володіти вміннями генерувати інноваційні ідеї, ухвалювати прогностичні рішення, критично мислити та аналізувати інформацію, розуміти значення права, активно цікавитися суспільним, політичним та економічним життям. А головне – мати активну життєву позицію, бути готовими до практичного втілення в життя ідей, на яких будується демократичне суспільство, і гідно виховувати нове покоління українців.

Програма ґрунтується на положеннях, викладених у Загальній декларації прав людини (1948), Європейській конвенції з прав людини (1953), Декларації прав дитини (1959), Конвенції ООН про права дитини (1989), Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини СМ/Кес (2010)⁷, Люблінських рекомендаціях щодо інтеграції різноманітних суспільств (2012), Європейській хартії про участь молоді в місцевому та регіональному житті (2015), Рамці компетентностей для культури демократії Ради Європи (2016), Європейських рамках ключових компетентностей для навчання впродовж життя (рекомендація 2018/0008 (NLE) Європейського парламенту та Ради (ЄС) (2018), Маніфесті про навчання дорослих у XXI столітті (2016), Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки (2016), Концепції Нової української школи (2016), Законі України «Про освіту» (2017), Концепції розвитку громадянської освіти в Україні (2018), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018) (п. 3.6. Навчання роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, технологій електронного навчання та основ андрагогіки), Стратегії розвитку громадянської освіти на період до 2022 року (2019) тощо.

Мета Програми – сприяння розвитку громадянських, соціальних, психолого-педагогічних та інших компетентностей педагогічних працівників, а отже, і здобувачів освіти, зміцнення партнерства закладів освіти і родин, необхідних для різнобічного розвитку особистості.

В основу Програми покладено напрацювання та модель наскрізного інтегрованого курсу «Культура добросусідства», у якому акцентовано увагу на доцільності формування певних навичок і моделей поведінки, спрямованих на

ранню превенцію та трансформацію конфліктів і просування культури миру, розвиток особистості, її соціальної, зокрема міжкультурної, компетентності, громадянської свідомості й поваги до різноманіття, сталий розвиток суспільства.

Програмою передбачено поєднання групової та індивідуальної форм роботи, у процесі якої педагогічні працівники, а отже, і здобувачі освіти навчатимуться усвідомлювати себе, свою мету та цінності, брати відповідальність за свої вчинки, розуміти свої помилки і водночас спиратися на свої сильні сторони. Запропонована Програма спрямована на розвиток у педагогів компетентностей, які є необхідними для життя в сучасному глобалізованому полікультурному світі. Це – формування фахових та загальних компетентностей, зокрема соціальної та громадянської, психолого-педагогічної, інформаційно-комунікативної, підприємницької, уміння вчитися впродовж життя тощо. У Програмі конкретизовано для обговорення такі важливі поняття, як відповідальність, гідність, громадянська позиція та участь, права людини, демократичні цінності, патріотизм, ефективна комунікація, інформаційна безпека, ініціативність, інноваційність, історична пам'ять, креативність, ідентичність, стереотипи, гендерна і культурна сенситивність, ставлення до людей з інвалідністю, протидія дискримінації, толерантність, культура миру, неупередженість тощо.

Програмою реалізовані тенденції, викладені в Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 800 від 21 серпня 2019 р., основними напрямками якого є підвищення кваліфікації через: **розвиток професійних компетентностей** (знання навчального предмета, фахових методик, технологій); формування у здобувачів освіти спільних для ключових компетентностей умінь, визначених частиною першою статті 12 Закону України «Про освіту»; психолого-фізіологічні особливості здобувачів освіти певного віку, основи андрагогіки; створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, особливості (специфіка) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами; використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі, включаючи електронне навчання, інформаційну та кібернетичну безпеку; мовленнєва компетентність; розвиток управлінської компетентності (для керівників закладів освіти, науково-методичних установ та їх заступників) тощо.

Принципами формування змісту Програми є:

- гуманістична спрямованість (задоволення потреб і можливостей особистості, її вільний розвиток);
- суб'єкт-суб'єктність навчання (суб'єкт-суб'єктна взаємодія в умовах дошкільного освітнього процесу передбачає педагогічне партнерство між вихователем і дитиною дошкільного віку, під час якого педагог і діти об'єднані творчим діалогом з метою активного саморозвитку і самовираження особистості кожного з учасників

освітнього процесу, а також виявлення та реалізації їхніх найкращих духовних якостей і творчого потенціалу);

- опертя на наявний соціальний досвід дорослих (педагогів, батьків, опікунів та інших членів родини);
- міждисциплінарність, полікультурність (оптимальне поєднання гуманітарного, природничого та естетичного складників, зв'язок із національною культурою, традиціями);
- інтегративність (зорієнтованість на здобутки науки і практики, інтеграція знань і загальнолюдських цінностей, їхнє світоглядне осмислення, структурування знань як засобу цілісного розуміння й пізнання навколишнього світу);
- єдність, узгодженість навчальних і виховних впливів, єдність змістової і процесуальної сторін навчання (поєднання пізнавальної та практичної творчої діяльності, теоретичних знань і гуманістичних ціннісних орієнтацій із практичними вміннями та навичками людського спілкування);
- достовірність інформації (запропоновані навчальні матеріали для батьків (опікунів) та інших членів родини є науково обґрунтованими, що передбачає врахування досягнень у медицині, психології, педагогіці, фізіології, соціології, історії та інших науках);
- практична зорієнтованість навчання (здобуті батьками знання, вміння й навички мають бути придатними для практичного використання в реальних життєвих ситуаціях);
- системність, послідовне нарощування й концентричне розширення обсягу соціогуманітарних та інших знань;
- наступність, циклічність, умовна достатність наукових знань як базових для опанування Програми;
- відповідність запропонованого матеріалу віковим та індивідуальним особливостям педагогів, батьків та інших членів родини, зорієнтованість на позитив, створення ситуацій успіху;
- актуальність та особистісна значимість запропонованого матеріалу для тих, хто навчається.

2. Профіль програми підвищення кваліфікації з міжкультурної і громадянської освіти «УКРАЇНСЬКИЙ ВІНОЧОК. РЕГІОН»

**Форма реалізації
та обсяг Програми**

Очна 30 годин (1 кредит ЄКТС)

Графік навчального процесу	Одна сесія упродовж чотирьох – п’яти днів по сім з половиною – шість годин щоденно з можливістю подальшої підтримки педагога через навчання за програмою для педагогів, які впроваджують програму «Український віночок. Регіон»
Суб’єкти підвищення кваліфікації	Заклади вищої освіти, заклади післядипломної педагогічної освіти та інші юридичні особи, які мають письмову угоду з ГО «Інформаційно-дослідний центр «Інтеграція та розвиток»» на право використання Програми
Рівень Програми	Підвищення кваліфікації директорів та педагогічних працівників закладів дошкільної освіти
Вимоги до рівня осіб, що можуть розпочати опанування Програми	Рівень молодшого спеціаліста, бакалавра, магістра
Кількість слухачів у групі	20–25 осіб
Вартість освітніх послуг	У рамках освітніх програм підвищення кваліфікації закладів післядипломної педагогічної освіти або на договірних умовах, укладених із замовником послуг
За результатами опанування Програми	Особи, які пройшли повне навчання та підсумкову діагностику і дали не менш ніж 80 % правильних відповідей, здобувають сертифікати, які дають змогу здійснювати освітню діяльність у закладі дошкільної освіти
Строки реалізації Програми	Упродовж чотирьох – п’яти робочих днів
Місце реалізації Програми	Заклад післядипломної педагогічної освіти або за місцем перебування замовника
Проживання	Можливе в гуртожитку закладу післядипломної педагогічної освіти. Якщо підвищення кваліфікації відбувається за місцем перебування замовника, то проводиться організація трансферу за кошти замовника
Додаткові послуги	Можливі за підтримки проєктів і грантів

3. Структура Програми

Програма складається з пояснювальної записки і структурованого за темами модулів навчально-тематичного плану, а саме:

Модуль 1. Освітня програма «Український віночок. Регіон» як засіб реалізації завдань курсу «Культура добросусідства» в закладі дошкільної освіти (шість годин) спрямований на:

репрезентацію інноваційного курсу «Культура добросусідства» як інструменту формування соціальної та громадянської компетентностей дітей і молоді й розвитку міжкультурної освіти в Україні;

забезпечення принципу наступності роботи за курсом «Культура добросусідства» в закладах освіти різного рівня (від ЗДО до вишів) в умовах розвитку освітньої реформи і Нової української школи;

розкриття цілей, завдання, структури та основних положень програми «Український віночок. Регіон», принципів побудови програмно-методичного комплексу;

створення моделі інтегрованого планування життєдіяльності дошкільників та предметно-розвивального середовища в закладі дошкільної освіти та його вплив на формування ключових компетентностей дітей.

Модуль 2. Концептуальні засади впровадження курсу «Культура добросусідства» в практику роботи закладу дошкільної освіти (шість годин) передбачає:

впровадження активних та інтерактивних форм і методів роботи з дітьми та дорослими за курсом «КД»;

впровадження основних засад громадянської освіти, громадянських компетентностей дітей та дорослих через курс «Культура добросусідства»;

ознайомлення з Європейською рамкою культури демократії, вивчення прав людини і прав дитини, громадянських прав і обов'язків;

розвиток соціально-психологічних основ становлення особистості в полікультурному середовищі;

толерантне ставлення до людей з інвалідністю;

розуміння понять «ідентичність», стереотипи, дискримінація, гендерна і культурна сенситивність.

Модуль 3. Методика роботи за освітньою програмою «Український віночок. Регіон». Формування у здобувачів освіти спільних для ключових компетентностей вмінь (десять годин) спрямований на:

реалізацію завдань змістових ліній «Природа рідного краю», «Дитина в розмаїтті культур», «Співпраця з родинами вихованців та громадськістю», «Граємо разом» програми «Український віночок. Регіон»;

формування ціннісного ставлення дітей до традиційних і сучасних культур, музичного та декоративно-ужиткового мистецтва;

реалізацію завдань змістового блоку «Історія людей і пам'яток регіону», виховання любові до рідного краю за допомогою дидактичних ігор, екскурсій, квестів, художньої літератури;

розкриття конфліктологічного аспекта в «Українському віночку», використання ігор, спрямованих на попередження конфліктів, подолання бар'єрів у спілкуванні та розвиток комунікативних навичок, вивчення особливостей міжкультурної вербальної і невербальної комунікації;

використання фахових методик, технологій, основ андрагогіки.

Модуль 4. Особливості реалізації завдань курсу в роботі з дітьми дошкільного віку (шість годин) передбачає:

формування комунікативно-мовленнєвої компетентності в умовах двомовності і багатомовності через психолінгвістичні та педагогічні аспекти;
вивчення особливостей міжкультурної вербальної і невербальної комунікації, основ ненасильницької комунікації з дітьми дошкільного віку;
розвиток критичного мислення в дітей та дорослих;
врахування особливостей психоемоційного розвитку дошкільників, адаптацію дітей після травматичної події;
застосування вправ, які спрямовані на адаптацію дітей та соціалізацію в новій спільноті.

Програмою також передбачено **діагностично-аналітичну процедуру – вхідне та вихідне тестування**, а саме:

- вхідний моніторинг компетентності педагога з курсу (1 година);
- вихідний моніторинг та оцінка результатів освітніх послуг (1 година).

Навчальні заняття планується проводити за різними формами – інтерактивні та практичні заняття: семінари, конференції, тренінги, майстер-класи, круглі столи з обміну досвідом, творчі зустрічі з використанням активних та інтерактивних методів навчання; поєднання можливостей синхронного та асинхронного режимів.

Оскільки програма підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників для роботи в закладах дошкільної освіти «Методика роботи за програмою “Український віночок. Регіон” інтегрованого курсу “Культура добросусідства”», затверджена Правлінням НГО ІДЦ «Інтеграція та розвиток» (протокол № 7 від 17.07.2020 р.), передбачає навчання упродовж 45 годин, то доцільно реалізувати інші 15 годин, не закладені в навчально-тематичний план, через організацію *самостійної* роботи. У процесі *самостійної роботи* (до 15 годин) відбувається опрацювання сучасних літературних джерел та матеріалів, поданих тренерами, що стосуються рефлексії педагогів, зокрема посібників та методичної літератури, створюється звіт про впровадження програми, презентація проєктів (література для самостійної роботи – див. **Додаток**).

4. Компетентнісний потенціал Програми

В основу Програми покладено компетентнісний підхід. Його актуальність підтверджено Законом України «Про освіту» (2017), який, зокрема, містить положення про необхідність розвитку ключових

компетентностей здобувачів освіти і відображає сучасний європейський підхід до модернізації освіти, Порядком підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України № 800 від 21 серпня 2019 р.

Розробниками Програми враховано положення, викладені в міжнародних документах (Європейських рамках ключових компетентностей для навчання впродовж життя (рекомендація 2018/0008 Європейського парламенту та Ради (ЄС), Рамці компетентностей для культури демократії Ради Європи (2016), Програмі міжнародної оцінки компетенцій дорослих (2011–2018), проекті Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур у Європі» (з 2000) і документах національного рівня (професійному стандарті «Вчитель початкових класів закладів загальної середньої освіти», Державному стандарті початкової освіти (2018), Державному стандарті базової та повної загальної середньої освіти (2011) тощо). На думку авторів, обґрунтовані компетентності сприяють особистісній самореалізації дітей, молоді та дорослих, професійному зростанню, а також активній і відповідальній участі в економічному та соціальному житті громади й держави загалом.

4.1. Характеристика Програми	
Фокус Програми	<p>Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників закладів дошкільної освіти з питань:</p> <ul style="list-style-type: none"> • нормативно-правового забезпечення освітнього процесу в дошкільлі; • особливостей упровадження освітньої програми «Український віночок. Регіон» як засобу реалізації завдань курсу «Культура добросусідства» в закладі дошкільної освіти; • розвитку медіаграмотності та критичного мислення учасників освітнього процесу засобами інтегрованого курсу «Культура добросусідства»; • сприяння розвитку соціальних і громадянських компетентностей в учасників освітнього процесу, зокрема відповідальності, правової грамотності, екологічної свідомості, особистісної ефективності, міжкультурної комунікації, трансформації конфліктів та навичок підприємливості засобами інтегрованого курсу «Культура добросусідства»; • розвитку міжкультурної вербальної і невербальної комунікації; • створення предметно-розвивального середовища в закладі дошкільної освіти та його вплив на формування толерантності дітей; • формування у здобувачів освіти спільних для ключових компетентностей умінь;

	<ul style="list-style-type: none"> • забезпечення принципу наступності змісту, форм і методів роботи в закладах дошкільної освіти та Нової української школи за курсом «Культура добросусідства»; • організації роботи з дорослими (батьками/опікунами дітей) та освіти впродовж життя
Цільова група	Педагогічні працівники закладів дошкільної освіти різних типів і форм власності, які вперше проходять навчання методики викладання програми інтегрованого курсу «Український віночок. Регіон»
4.2. Стиль та методика навчання	
Підходи до викладання та навчання	Оновлення та поповнення професійних знань у процесі їхнього практичного застосування і відпрацювання, презентація досвіду регіонів із впровадження та адаптації курсу. Навчання здійснюється за очною формою з використанням інноваційних форм, методів та технологій (активні й інтерактивні форми занять: тренінги, тематичні дискусії, кейс-навчання тощо) та онлайн-ресурсів для навчання, мікронавчання, конференцій з обміну досвідом тощо
Система оцінювання	Результати навчання за Програмою оцінюються (зараховано / не зараховано) шляхом тестування за результатами опанування матеріалів навчальних модулів. Учасники підвищення кваліфікації отримують сертифікат на 30 годин (1 кредит ЄКТС) за умови успішного проходження підсумкового тестування

4.3. Програмні компетентності		
<i>№ з/п</i>	<i>Ключові компетентності</i>	<i>Компоненти</i>
1	Мовленнєва компетентність	<i>Уміння:</i> вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; ефективно використовувати навички усного, писемного і невербального спілкування у всьому різноманітті форм і контекстів; формулювати й виражати свою думку (усно, письмово) аргументовано, переконливо та відповідно до ситуації; вміння вивчати мови у формальній, неформальній та інформальній освіті упродовж життя; використовувати мову для досягнення поставленої конкретною мовленнєвою ситуацією мети та завдань, використовуючи для цього мовні, позамовні та інтонаційні засоби,

		<p>відповідно до чинних у мові норм і правил; розпізнавати мовні засоби впливу, розрізняти техніки переконання та маніпуляції; аналізувати та інтерпретувати міжнародні нормативно-правові акти, писемні джерела, перекладені та адаптовані українською мовою, публіцистичні, наукові та інші праці з окресленої тематики; складати й виголошувати доповіді, оголошення тощо українською мовою (усно та письмово); вміння й навички конструктивного спілкування; здійснювати прогнозування реакції співрозмовника в комунікативному процесі; вміння «подати себе» у спілкуванні з дітьми, молоддю та дорослими; вміння керувати своєю поведінкою у спілкуванні; використання прийомів ефективної комунікації і взаємодії в команді на засадах партнерства.</p> <p><i>Ставлення:</i> повага до української мови як державної, до рідної (у разі відмінності від державної), зацікавлення її розвитком, розуміння цінності кожної мови; повага до індивідуальних мовних особливостей кожної людини, зокрема до рідної мови осіб, які належать до меншин та/або є мігрантами; цінування культурної різноманітності, інтерес до різних мов і міжкультурного спілкування; толерантне ставлення до мов національних меншин і корінних народів України, рідномовної та багатомовної (мультилінгвальної) освіти, до альтернативних висловлювань інших людей / плюралізму думок; усвідомлення основних видів словесної взаємодії, літературних і нелітературних текстів; розуміння впливу й важливості вербальної та невербальної комунікації між людьми.</p> <p><i>Навчальні ресурси:</i> розроблені навчально-методичні матеріали, чинні нормативно-правові документи, інтерактивні вправи, медійні та друковані джерела іноземною мовою тощо.</p>
2	Психолого-педагогічна компетентність	<p><i>Уміння:</i> розуміти потреби та інтереси дітей, їхню поведінку; розкривати перспективи розвитку дитини; вміння слухати; навички активного слухання, ненасильницького спілкування (здатність попереджувати та трансформувати конфлікти, досягаючи компромісів); емоційна</p>

		<p>гнучкість; здатність до співпраці, партнерської взаємодії; вміння долати комунікативні та інші бар'єри; усвідомлювати та контролювати свою поведінку; розуміти та правильно інтерпретувати психологічні механізми виникнення того чи іншого емоційного стану та вікові особливості розвитку дитини; здатність аналізувати, критично оцінювати власну виховну діяльність, знаходити причини педагогічних поразок і помилок, добирати способи/шляхи їхнього виправлення; розвиненість педагогічної емпатії (співпереживання, адекватна реакція на вчинки й почуття дітей, молоді та різних категорій дорослих); навички попередження та протидії насильству (булінгу тощо); самодіагностика; самокорекція; саморозвиток; володіння механізмами саморегуляції.</p> <p><i>Ставлення:</i> демократичний стиль виховання; любов і повага до дитини; повага до прав людини; сталий інтерес до життя дитини як у навчальний, так і позанавчальний час; усвідомлення важливості поєднання доброзичливості й водночас вимогливості у стосунках з дітьми, доцільності оцінювання й визнання успіхів/невдач дитини (факторів, що їх спричинили), прогнозування перспектив її розвитку; бажання й конкретні дії щодо подолання стереотипів у вихованні; готовність виявляти реальні причинно-наслідкові зв'язки між почуттями і вчинками батьків і їхніх дітей; розуміння захисних реакцій дітей на вимоги (несправедливі, й навпаки); відвертість у спілкуванні; запобігання авторитарності у взаєминах з дітьми; визнання доцільності об'єднання зусиль батьків (опікунів) та інших членів родини, а також педагогів з метою узгодження виховних впливів на дітей.</p> <p><i>Навчальні ресурси:</i> інформаційні, методичні матеріали з проблем виховання, відповідні практичні завдання творчого спрямування, інтерактивні вправи, медіатексти.</p>
3	Математична компетентність та компетентність у	<p><i>Уміння:</i> застосовувати логіко-математичне мислення для розв'язання проблем у повсякденному житті, логічне та просторове мислення; презентації (формули, моделі,</p>

<p>науках, технологіях та інженерії</p>	<p>конструкції, графіки, діаграми); складати родинний бюджет і бюджет проекту; математично обґрунтовувати думку й використовувати відповідні засоби, зокрема статистичні дані та ін.; оперувати цифровими даними, математичними поняттями для пізнання й пояснення подій, явищ і процесів, пов'язаних із природним, культурним, соціальним та економічним потенціалом регіону і країни загалом; критично ставитися до інформації й будувати логічні ланцюги подій, вчинків; використовувати статистичні матеріали в роботі над темами Програми, розуміти історичну хронологію, загрози, що несуть нові технології екології та здоров'ю людства тощо; використовувати підручні матеріали для створення корисних у побуті речей.</p> <p><i>Ставлення:</i> усвідомлення варіативності та значущості математичних методів; позитивне ставлення до математичних знань; критичне ставлення, інтерес до етичних аспектів і виконання умов безпеки, зокрема, щодо наукового й технічного прогресу, щодо самого себе, сім'ї, держави та в глобальному масштабі; відповідальність щодо використання технологій (у контексті цінностей, моральних питань, культури, ухвалення рішень тощо); усвідомлення досягнень, обмежень і ризиків наукових теорій та технологій; усвідомлення змін, спричинених діяльністю людини, та її особистої відповідальності за їхні наслідки; переймання етичними проблемами; підтримка безпеки та екологічної стійкості, зокрема критичне оцінювання впливу технологічного прогресу на особистість, родину, спільноту та світ загалом; визнання цінності природних ресурсів і готовність раціонально їх використовувати; сміливість реагувати на ризики екологічних загроз, долучаючись до громадських акцій на захист природи.</p> <p><i>Навчальні ресурси:</i> джерела зі статистичними даними у формі діаграм, таблиць, графіків тощо, інформаційні та аналітичні матеріали з проблем стану довкілля, ощадливого використання природних ресурсів і фінансів родини та громади;</p>
---	--

		інформаційні матеріали про сучасні досягнення науки й техніки.
4	Інноваційність і креативність	<p><i>Уміння:</i> брати на себе відповідальність; ініціювати зміни; діяти всупереч поширеним стереотипам; готовність і здатність до створення принципово нових ідей, інноваційної діяльності, творчого (само)розвитку, знаходити нові рішення; готовність і здатність до подолання труднощів, пов'язаних зі змістом та організацією інноваційної діяльності; нестандартність мислення й креативність у розв'язанні завдань; критичне мислення, готовність до творчої діяльності щодо нововведень у близькому середовищі (дошкільна група, клас, школа, громада тощо); здатність до аналізу й синтезу; гнучкість і відкритість до нового, до використання сучасних форм і методів виховання та розвитку дитини; готовність до подолання невдач і життєвих труднощів; позитивне сприйняття власного досвіду; здатність удосконалювати об'єкт, додаючи деталі; здатність до самомотивації, рефлексії, саморозвитку.</p> <p><i>Ставлення:</i> ініціативність; відчуття цінності людської праці; усвідомлення необхідності здійснення інноваційної діяльності; прагнення до нововведень; дотримання чинних норм поведінки і моральних правил; відчуття себе частиною спільноти, участь у справах громади.</p> <p><i>Навчальні ресурси:</i> відповідні практичні завдання творчого і психолого-педагогічного спрямування, соціальні, економічні, культурні проекти, інтерактивні заняття тощо.</p>
5	Екологічна компетентність і здоров'язбереження	<p><i>Уміння:</i> застосовувати екологічні знання й досвід у професійних і життєвих ситуаціях, керуючись пріоритетністю екологічних цінностей і непрагматичною мотивацією взаємодії з довкіллям; надавати допомогу собі й тим, хто її потребує, під час пожеж, повеней, землетрусів та інших екологічних, а також техногенних катастроф, воєнних дій та евакуації, терактів, травматичних подій, епідемій тощо; усвідомлювати особистісне і соціальне значення здоров'я; ухвалювати рішення, обмірковуючи альтернативи й здійснюючи прогнозування</p>

		<p>наслідків для здоров'я, добробуту й безпеки людини, організувати свій режим роботи й відпочинку; піклуватися про екологічність інтер'єру приміщень (житлових, навчальних, громадського призначення тощо); стресостійкість; безконфліктне спілкування; навички раціонального природокористування і заощадження ресурсів, правильного поводження зі сміттям; здійснення елементарних природоохоронних дій.</p> <p><i>Ставлення:</i> ціннісне ставлення до навколишнього середовища як до потенційного джерела здоров'я, добробуту та безпеки людини і спільноти; усвідомлення особистої причетності до екологічних проблем і відповідальності за екологічні наслідки власної професійної діяльності; усвідомлення важливості ощадливого ставлення до природокористування, відповідальність за власну діяльність у природі; відповідальне ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших людей; дотримання морально-етичних і правових норм; усвідомлення значення здоров'я для особистісної, професійної самореалізації та соціальної взаємодії; усвідомлення екологічних проблем людства й можливостей власної участі в їхньому розв'язанні.</p> <p><i>Навчальні ресурси:</i> соціальні, економічні, екологічні, творчі проекти, інтерактивні заняття, гра ЮНІСЕФ «Ріскленд» тощо.</p>
6	Інформаційно-цифрова компетентність	<p><i>Уміння:</i> впевнено, критично і відповідально використовувати цифрові технології, різні джерела інформації для особистісного і професійного зростання, участі в житті суспільства; використовувати різні пристрої, програмне забезпечення та цифрові мережі для підтримки творчості, відповідального батьківства, активного громадянства та соціальної інтеграції, співпраці з іншими людьми; розуміння загальних принципів, механізмів та логіки цифрових технологій; виявляти факти кіберзлочинності й неналежного використання, зловживання ІКТ; виявляти маніпулятивні техніки і пропагандистську спрямованість інформаційних ресурсів, маніпуляції</p>

		<p>інформацією соціального, правового та історичного змісту в процесі аналізу повідомлень електронних медіа; використовувати цифрові технології для пошуку й верифікації потрібної інформації, її обробки, перевірки та систематизації; спільно працювати онлайн в освітніх, соціальних і наукових проєктах; створювати вербальні й візуальні (інфографіки, діаграми, анімацію, фільми) тексти, мультимедійні презентації та поширювати їх; виявляти джерела та авторів інформації, робити коректні посилання.</p> <p><i>Ставлення:</i> дотримання ustalених етичних норм у роботі з інформацією за проблематикою курсу, зокрема дотримання авторського права; критичне та осмислене ставлення до доступної інформації, відповідальне використання ЗМІ; відповідальне ставлення до користування соціальними мережами та Інтернетом загалом (морально-етичний аспект); обмін досвідом у галузі інформаційної безпеки й безпеки інформаційних мереж та залучення до його використання всіх зацікавлених сторін.</p> <p><i>Навчальні ресурси:</i> електронні цифрові ресурси, цифрові бібліотеки, нормативно-правові документи, розроблені вправи та творчі завдання, Інтернет.</p>
7	Навчатися впродовж життя	<p><i>Уміння:</i> визначати індивідуальні освітні цілі та траєкторії навчання; розвивати навички самоосвіти; знаходити електронні, друковані та інші ресурси для самоосвіти; приділяти час самостійному навчанню; працювати в команді у навчальному процесі, знаходити переваги навчання в неоднорідних групах; аналізувати процес власного навчання, відстежувати зміни у сприйнятті інформації; розвивати власні метакогнітивні навички, критично аналізувати й узагальнювати набуті знання й досвід; формувати мотивацію до навчання, набувати нових компетентностей відповідно до індивідуальних і суспільних потреб; ідентифікувати наявні можливості та варіанти подолання перешкод для успішного навчання; здобувати, обробляти й оцінювати нові знання, навички; використовувати знання й набутий досвід у різних життєвих</p>

		<p>ситуаціях вдома, на роботі, у навчанні та ін.; зацікавленість у пошуку можливостей вчитися.</p> <p><i>Ставлення:</i> усвідомлення власних потреб у навчанні, необхідності навчання впродовж усього життя; позитивне ставлення до особистого, соціального та фізичного благополуччя; мотивація щодо навчання й самовдосконалення на основі розуміння необхідності освіти впродовж життя, її цінності та соціального призначення; віра у свої можливості; прагнення самовдосконалення й саморозвитку; бажання ділитися досвідом і знаннями з іншими.</p> <p><i>Навчальні ресурси:</i> спеціально розроблені завдання для виявлення й формування мотивації до навчання, організації свого навчального часу.</p>
8	Громадянська та соціальна компетентності	<p><i>Уміння:</i> діяти як активний(-а), відповідальний(-а) громадянин/громадянка, які знають права людини, права та обов'язки громадянина/громадянки і вміють їх реалізовувати; критично мислити та конструктивно брати участь у діяльності освітянської спільноти, громади та в ухваленні рішень на всіх рівнях – від місцевого й національного до європейського та міжнародного; усвідомлення різноманітності та культурної самобутності різних суспільств і народів та толерантність у ставленні до довоколишнього різноманіття, розуміння інших людей, а також здатність до співчуття; конструктивно спілкуватися в різних середовищах, співпрацювати в командах та вести переговори; активно слухати та спостерігати; знаходити переконливі приклади розв'язання конфліктів; працювати в групі/команді, досягати взаєморозуміння та налагоджувати співпрацю, використовуючи власний та інший досвід; займатися волонтерською діяльністю; ухвалювати зважені рішення, спрямовані на розвиток освітнього закладу, територіальної громади й суспільства загалом; ефективно співпрацювати з іншими, ініціювати та реалізовувати проекти.</p> <p><i>Ставлення:</i> усвідомлення громадянськості, цінності людини (її життя, здоров'я, честі й гідності, недоторканності й безпеки); повага до</p>

		<p>прав людини, культурного різноманіття та соціальної згуртованості; лобювання інтересів спільноти, громади; відкритість та готовність до подолання упереджень і пошуку компромісів; ідентифікація себе як особистості й громадянина/громадянки України; визнання цінності демократії, справедливості, рівності й верховенства права; співпереживання за долю рідних і близьких, інших осіб, що потребують допомоги й підтримки; шанування досвіду й цінностей власного й інших народів, держав, релігій і культур; толерантне ставлення до життєвої позиції іншого, волонтерство; підтримка громад, громадських проєктів та ініціатив; індивідуальна активність, відхід від патерналізму; усвідомлення глобальних (зокрема екологічних) проблем людства й можливостей власної участі в їхньому розв'язанні.</p> <p><i>Навчальні ресурси:</i> інтерактивні форми роботи, пошукова та проєктна діяльність, медіатексти, нормативно-правові документи.</p>
9	Міжкультурна компетентність	<p><i>Уміння:</i> толерантно діяти в різних життєвих ситуаціях; ненасильницьке спілкування, інтер(між)культурна комунікація; продуктивна взаємодія/співпраця з представниками різних культур; популяризація теми миру та злагоди в культурі минулого та сьогодення; осмислення творів мистецтва в історичному контексті, зіставлення досягнень української культури з культурами інших народів; виявлення впливу культури на розвиток особистості й цивілізаційний розвиток; готовність і здатність до просвітницької діяльності, науково-дослідної та краєзнавчої роботи з вивчення пам'яток історії та культури рідного краю; сприймати та розуміти твори мистецтва; виявляти толерантність до інших мов і народів; дотримання правил і норм поведінки в полікультурному середовищі.</p> <p><i>Ставлення:</i> відкритість до міжкультурного діалогу, культурного розмаїття, толерантне ставлення до світогляду, дій і переконань інших людей; доброзичливість, повага до людської гідності; усвідомлення різноманітності соціокультурного простору країни; подолання як зневажливого ставлення до національних</p>

		<p>традицій, так і їхньої абсолютизації; усвідомлення національно-культурної ідентичності в сучасному багатокультурному світі, а також єдності суспільства, культури та особистості; повага до етнокультурної та громадянської ідентичності оточення; ціннісне ставлення до представників інших культур на основі толерантності, взаємоповаги; шаноблива взаємодія з носіями різних культур у полікультурному просторі; відповідальність, коректність поведінки в соціумі; готовність до подолання негативних стереотипів, упереджень і пошуку компромісів; свідоме збереження й розвиток національної культури, повага до культур інших народів; охорона пам'яток культури й мистецтва; толерантність до невизначеності.</p> <p><i>Навчальні ресурси:</i> твори мистецтва, творчі проекти, інтерактивні заняття, медіатексти, екскурсії.</p>
10	Підприємливість і фінансова грамотність	<p><i>Уміння:</i> оцінювати власні професійні можливості, здатність співвідносити їх із потребами ринку праці; здатність реагувати на можливості та ідеї і втілювати їх у життя; вміння планувати й управляти проектами, що мають культурну, соціальну або комерційну цінність; генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою як підвищення власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави загалом; уміння вирішувати проблеми, бути наполегливим та співпрацювати; здатність ухвалювати фінансові рішення щодо цінності та вартості, ефективно спілкуватися та вести переговори з іншими, долати невизначеність, неоднозначність і ризики, які є невід'ємними частинами ухвалення обґрунтованих рішень; дотримуватися принципів раціоналізації витрат (планування витрат, раціональне споживання, аналіз власних витрат, створення заощаджень і правильне їхнє збереження); створювати моделі сімейного бюджету; усвідомлювати відповідальність за власний добробут; виявляти можливості й загрози для професійної та підприємницької діяльності у своєму регіоні; поширювати знання про них у громаді;</p>

		<p>генерувати нові ідеї, оцінювати переваги й ризики, вести перемови, працювати самостійно і в групі; планувати, організовувати, реалізовувати індивідуальні чи командні проекти (зокрема, дослідницько-пошукового спрямування), представляти їхні результати.</p> <p><i>Ставлення:</i> ініціативність; самоефективність; віра в продуктивність власних дій, очікування успіху від їхньої реалізації, бажання мотивувати інших і співпрацювати; співпереживати і піклуватися про оточення; усвідомлення соціальних, економічних можливостей і викликів на рівні громади, держави; повага і дотримання етичних принципів і норм; усвідомлення своїх сильних і слабких сторін; готовність брати відповідальність за власні рішення, використовувати досвід, набутий під час вивчення курсу, для самопізнання й досягнення добробуту; зважений підхід до ухвалення рішень.</p> <p><i>Навчальні ресурси:</i> особисті історії успіху/невдач підприємців, кейси, історії успіху, творчі завдання та інтерактивні вправи, пов'язані з розвитком підприємливості, командоутворенням.</p>
--	--	---

5. Програмні результати навчання

- знання про концептуальні засади та нормативно-правове забезпечення реформування галузі дошкільної освіти України;
- розуміння особливостей програми з міжкультурної і громадянської освіти «Український віночок. Регіони» (методика викладання інтегрованого курсу «Культура добросусідства»);
- володіння технологією планування та інтеграції змісту Програми в освітній процес сучасного закладу дошкільної освіти;
- володіння методами та прийомами роботи з навчальними посібниками курсу «Культура добросусідства»;
- володіння необхідними компетентностями освіти дорослих;
- розуміння концептуальних засад педагогіки партнерства та володіння деякими практиками «Культури добросусідства» щодо роботи з батьками;

- удосконалення навичок упровадження інноваційних технологій та методик в освітній процес;
- підвищення педагогічної майстерності та власного професійного зростання;
- розуміння змісту та основних завдань медіаосвіти, розвиток критичного мислення в ЗДО;
- знання основних методів, прийомів та технік розвитку комунікативних компетентностей в інтегрованому курсі «Культура добросусідства»;
- знання шляхів ефективної взаємодії всіх учасників освітнього процесу;
- здатність забезпечувати створення безпечного, інклюзивного, орієнтованого на розвиток здобувачів дошкільної освіти освітнього середовища;
- володіння навичками ненасильницької комунікації;
- розширення знань щодо запровадження інноваційних підходів до організації освітньої діяльності здобувачів освіти;
- готовність до змін та інноваційної діяльності, гнучкість, постійний професійний розвиток.

6. Очікувані результати навчання включають такі компоненти:

Ціннісний – орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя України, визначати власну позицію, розуміти ієрархію власних цінностей та толерантно ставитися до ієрархії цінностей іншої людини; усвідомлювати цінність навчання впродовж життя та навколишнього різноманіття, з повагою ставитися до дитини як до особистості, поважати її гідність та честь, керуватися демократичними цінностями.

Діяльнісний (технологічний) – використовувати процедури й технології захисту власних інтересів, прав і свобод (своїх та інших громадян) здобувачів освіти, виконання батьками своїх обов'язків та громадянських обов'язків у межах місцевої громади, держави.

Процесуальний (особистісно-творчий) – використовувати в межах чинного законодавства України способи діяльності й моделі поведінки, що відповідають інтересам самореалізації та захищають права людини і права дитини, права громадянина та основні свободи людини; робити свідомий вибір і використовувати демократичні технології ухвалення індивідуальних і колективних рішень, керуючись власними інтересами, потребами та інтересами інших громадян.

Знаннєвий – знання і критичне розуміння себе, мови та комунікації, світу (політики, права, прав людини, культур, релігій, історії, медіа, економіки, довкілля, сталого розвитку тощо).

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
програми підвищення кваліфікації
директорів та педагогічних працівників закладів дошкільної освіти
з методики викладання програми з міжкультурної і громадянської
освіти дітей дошкільного віку «Український віночок. Регіон»
інтегрованого курсу «Культура добросусідства»
за очною формою навчання (30 годин, 1 кредит ЄКТС)
(педагоги, які вперше проходять навчання методики викладання програми
«Український віночок. Регіон»)

№	Зміст навчальних модулів		Форми проведення навчальних занять
---	--------------------------	--	------------------------------------

		К-сть год.	Інтеракт. заняття	Практ. заняття
Вхідне тестування		1		1
Модуль 1. Освітня програма «Український віночок. Регіон» як засіб реалізації завдань курсу «Культура добросусідства» в закладі дошкільної освіти		6	4	2
1.1	<i>Інноваційний курс «Культура добросусідства» як інструмент формування соціальної та громадянської компетентностей дітей і молоді й розвитку міжкультурної освіти в Україні.</i> Наступність роботи за курсом «Культура добросусідства» в закладах освіти різного рівня (від ЗДО до вищів) в умовах розвитку освітньої реформи і Нової української школи	2	2	
1.2	<i>Цілі, завдання, структура та основні положення програми «Український віночок. Регіон» курсу «Культура добросусідства».</i> Принципи побудови програмно-методичного комплексу. Презентація навчально-методичних матеріалів, розроблених для реалізації курсу «Культура добросусідства».	2	2	
1.3	<i>Планування роботи з реалізації змісту програми в середній і старшій групах ЗДО.</i> Інтеграція Програми в освітній процес сучасного закладу дошкільної освіти. Створення моделі інтегрованого планування життєдіяльності дошкільників. Створення предметно-розвивального середовища в закладі дошкільної освіти та його вплив на формування ключових компетентностей дітей.	2		2
Модуль 2. Концептуальні засади впровадження курсу «Культура добросусідства» в практику роботи закладу дошкільної освіти		6		6
2.1	<i>Розвиток соціальної згуртованості і співпраця з батьками (опікунами) дітей засобами курсу «Культура добросусідства».</i> Активні та інтерактивні форми і методи роботи з дітьми та дорослими за курсом «КД».	2		2
2.2	<i>Демократизація освітнього середовища.</i> Основні засади громадянської освіти. Розвиток громадянських компетентностей дітей та дорослих через курс «Культура добросусідства». Європейська рамка культури демократії. Права людини і права дитини. Громадянські права і обов'язки. Правова обізнаність педагога.	2		2
2.3	<i>Соціально-психологічні основи становлення особистості в полікультурному середовищі.</i> Ідентичності. Стереотипи. Гендерна і культурна сензитивність. Ставлення до людей з інвалідністю. Протидія дискримінації. Толерантність. Культура миру.	2		2
Модуль 3. Методика роботи за освітньою програмою «Український віночок. Регіон». Формування у		10		10

здобувачів освіти спільних для ключових компетентностей вмінь				
3.1	Методика реалізації завдань змістової лінії «Природа рідного краю». Методи роботи з дітьми по залученню їх до посиленої практичної природознавчої діяльності. Використання ігор та ігрових вправ для формування пізнавального інтересу до природи рідного краю.	2		2
3.2	Особливості роботи з дітьми за змістовою лінією «Дитина в розмаїтті культур» програми «Український віночок. Регіон». Формування ціннісного ставлення дітей до традиційних і сучасних культур, музичного та декоративно-ужиткового мистецтва.	2		2
3.3	Реалізація завдань змістового блоку «Історія людей і пам'яток регіону». Виховання любові до рідного краю за допомогою дидактичних ігор, екскурсій, квестів, художньої літератури	2		2
3.4	Конфліктологічний аспект в «Українському віночку». Реалізація змістової лінії «Граємо разом». Використання ігор, спрямованих на попередження конфліктів, подолання бар'єрів у спілкуванні, розвиток комунікативних навичок і попередження насильницьких конфліктів.	2		2
3.5	Реалізація змістової лінії «Співпраця з родинами вихованців та громадськістю». Андрагогіка.	2		2
Модуль 4. Особливості реалізації завдань курсу в роботі з дітьми дошкільного віку		6		6
4.1	Психолінгвістичні та педагогічні аспекти формування комунікативно-мовленнєвої компетентності в умовах двомовності і багатомовності. Особливості міжкультурної вербальної і невербальної комунікації. Ненасильницька комунікація з дітьми дошкільного віку	2		2
4.2	Медіаграмотність і розвиток критичного мислення в ЗДО. Робота з казками і мультфільмами в дитячому колективі. Методика роботи з медіафайлами.	2		2
4.3	Врахування особливостей психоемоційного розвитку дошкільників. Адаптація дітей після травматичної події. Вправи, спрямовані на адаптацію дітей та соціалізацію в новій спільноті. Робота з емоціями. Засоби емоційного розвантаження дітей та дорослих.	2		2
Вихідне тестування		1		1
Усього		30	4	26

**Сертифіковані тренери, що реалізують програму, – тренери курсу
«Культура добросусідства»:**

№ з/п	ПІБ	рівень вищої освіти	категорія	науковий ступінь	пед./вчене звання	досвід роботи
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						

Література:

- Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К., 2012. – 40 с.
- Безпальча Р. Гендер і Ми. Інтегрування гендерного підходу в освіту та виховання: навч.-метод. посіб. / Р. Безпальча, Т. Мельник. – К., 2009. – 160 с.
- Бех І. Д. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади // Бех І. Д. Виховання особистості: навчально-методичний посібник : У 2 кн. Кн. 2. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
- Бех І. Д. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади // Бех І. Д. Виховання особистості: навчально-методичний посібник : У 2 кн. Кн. 1. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
- Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко. 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Вища шк., 2002. – 407 с.
- Від співпраці до примирення: посібник для лідерів громадянського суспільства / За заг. ред. О. К. Смірнова; автори-упорядники: М. А. Араджионі, І. В. Брунова-Калісецька, А. І. Гусєв, І. Г. Терещенко. – К. : Золоті ворота, 2015. – 207 с.
- Грушевський М. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу / Оброб. Зенон Кузеля; упор. тексту і автор післямови Ярослав Левчук. – К. : Либідь, 2006. – 256 с.
- Декларация ЮНЕСКО «О расе и расовых предрассудках» [Електронний ресурс]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/law_main.cgi?nreg=995_906
- Декларация прав национальностей Украины [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1771-12>
- Декларация принципів толерантності // Шлях освіти. – 1999. – № 2. – С. 2–4.
- Декларация про права осіб, що належать до національних чи етнічних, релігійних та мовних меншин [Електронний ресурс]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_318
- Етнонаціональна структура українського суспільства : Довідник / [В. Євтух, В.Трощинський, К. Галушко, К. Чернова]. – К. : Наукова думка, 2004. – 344 с.
- Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
- Закон України «Про національні меншини в Україні» [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>
- Закон України «Про освіту» № 2145-19 від 05.09.2017 [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/802-15>

Інвалідність та суспільство / Загальна редакція: Л. Байда, О. Красюкова-Енс. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2011. – 187 с.

Інструктивно-методичні рекомендації «Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах», лист МОНУ від 25.07.2016 № 1/9-396.

Інструктивно-методичні рекомендації «Щодо організації роботи дошкільних навчальних закладів по ознайомленню дітей із народними традиціями, святами та обрядами», лист МОНУ від 20.10.2016 № 1/9-561.

Інтерактивні методи навчання : навч. посібник / За заг. ред. П. Шевчука, П. Фенриха. – Щецін : Вид-во WSAP, 2005. – 170 с.

Казкове відлуння. Сказочное эхо... / За ред. М. А. Араджионі. – Сімферополь : ДОЛЯ, 2002.

Календар прав людини: посібник для педагогічних працівників навчальних закладів. – К. : ВАІТЕ, 2016. – 80 с.

Капітоненко М. Культура миру. Посібник з толерантності. – К. : МЦПД, 2018. – 100 с.

Каплуновська О. Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. – Тернопіль : Мандрівець, 2016. – 72 с.

Компасито. Пособие по обучению детей правам человека / Мария Эмилия, Бредероде Сантос, Джо Клейес, Ранья Фазах, Аннет Шнайдер, Жужана Селени [Електронний ресурс]. – Совет Европы, 2008. – 350 с. URL: <http://www.eycb.coe.int/compasito/ru/>

Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації» / В. Л. Андрєєнкова, К. Б. Левченко, Н. В. Лунченко, М. М. Матвійчук. – К. : ТОВ «Агентство Україна», 2018. – 144 с.

Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження [Електронний ресурс]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=952_008

Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

Конфліктологія : навч. посіб. / Л. М. Герасіна, М. П. Требін, В. Д. Воднік та ін. – Х. : Право, 2012. – 128 с.

Концепція громадянського виховання / Науковий творчий колектив авторів: Боришевський М. Й., Рябов С. Г., Сухомлинська О. В. та ін. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.khpg.org/index.php?id=976002302>

Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді : Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України. Наказ МОН № 641 від 16.06.2015 року / МОН України [Електронний ресурс]. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4068>

Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Кравчинська Т. С. Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність [Електронний ресурс]. URL: <https://cutt.ly/yaIW8o4>

Кримська колиска... / За ред. М. А. Араджионі. – К. : Голов. спеціаліз. ред. літ. мовами нац. меншин України; Сімферополь : Центр етносоц. дослідж., 2002; 2010.

Культура добросусідства : Комплект програм спеціального інтегрованого курсу для закладів освіти України / [авторський колектив під керівництвом М. А. Араджионі]. – К. : ТОВ «ЛітМір», 2018. – 260 с.

Культура добросусідства. Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно. Програма та методичні рекомендації / [редактори-укладачі: О. В. Аніщенко, М. А. Араджионі, А. І. Гусєв, В. І. Потапова]. – К. : ТОВ «Прометей», 2019. – 544 с.

Куценко Я. М. Емоційний інтелект: проблеми діагностики / Я. М. Куценко // Проблеми сучасної психології. – 2011. – № 14. – С. 32–38.

Методичні рекомендації класним керівникам, вихователям, кураторам, психологам, іншим педагогічним працівникам щодо просвітницької роботи з попередження поширення ксенофобських і расистських проявів серед дітей, учнівської та студентської молоді [Електронний ресурс] / МОН України // Наказ від 16.12.2008 р. № 1/9-806 «Про проведення заходів з профілактики поширення ксенофобських і расистських проявів серед дітей, учнівської та студентської молоді». URL: moskovskiy-guo.edu.kh.ua/Files/downloads/ксенофобия.docx

Не смійся з мене (Don't Laughatme) [Електронний ресурс]. URL: <https://youtu.be/s5dHRDM1cE4>

Обучаем демократии. Базовые материалы для обучения демократической гражданственности и правам человека для учителей / Редакторы: Рольф Голлоб, Петер Крапф, Вильтруд Вайдингер [Електронний ресурс]. – Совет Европы, 2010. URL: <http://www.library.ukma.edu.ua/?id=214>

Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Стратегія реформування освіти в Україні : Рекомендації з освітньої політики. – Київ : К.І.С., 2003. – С. 13–41.

Онлайн-курс «Недискримінаційний підхід у навчанні» [Електронний ресурс]. URL: <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EdEra-Studena+Inc+1/about>.

Онлайн-курс «Протидія та попередження булінгу (цькування) в закладах освіти» [Електронний ресурс]. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/coursev1:MON+AB101+2019_T2/about.

Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність [Електронний ресурс]. URL: www.living-democracy.com.ua

Познаем мир вместе. – К. : ПП «Золоті Ворота», 2009. – 312 с.

Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К. : А. С. К., 2007. 144 с.

Постанова КМУ від 21.08.2019 № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text>

Потапова В. Как организовать дискуссию по фильму? : метод. реком. Изд. второе, доп. / Валентина Потапова, Ольга Скрипник; Информационно-исследовательский центр «Интеграция и развитие». – К. : ФОРМ «Рябокони», 2013. – 98 с.

Пот'є Л. Жива бібліотека «Ініціативи розмаїття» : посібник для організаторів / Луа Пот'є. – К. : ТОВ «Інжиніринг», 2010. – 20 с.

Почебут Л. Г. Взаимопонимание культур : Методология и методы этнической и кросскультурной психологии. Психология межкультурной толерантности / Л. Г. Почебут. – СПб. : Издво С.-Петербур. ун-та, 2005. – 281 с.

Права людини для дітей : посібник для вчителів та тренерів / Денисенко Л. В., Дзюбій О. А. – К.: Час Друку, 2011. – 260 с.

Протидія дискримінації за ознакою інвалідності : посібник для громадських організацій / За ред. М. Ясеновської ; ХОФ «Громадська Альтернатива». – Х., 2011. – 80 с.

Психодіагностика толерантності особистості : монографія / Под ред. Г. У. Солдатовой, Л. А. Шайгеровой. – М. : Смысл, 2008. – 173 с.

Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж. Равен; пер. с англ. В. И. Беплопольский. – М. : Когито Центр, 2013. – 396 с.

Разом на одній землі. Історія України багатокультурна : навч. посібн. – Львів : ЗУКЦ, 2012. – 332 с. : іл.

Рамки компетентностей Ради Європи, необхідних для культури демократії [Електронний ресурс]. URL: <https://cutt.ly/0aIYvdQ>

Рекомендація № 1 Всесвітньої конференції щодо політики у сфері культури «Збереження культурної самобутності та сприяння її розвитку» [Електронний ресурс]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_731

Рекомендація № 13 Всесвітньої конференції щодо політики у сфері культури «Зв'язки між культурами, міжкультурна комунікація» [Електронний ресурс]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_736

Рекомендація № 14 Всесвітньої конференції щодо політики у сфері культури «Різноманітність культур і міжкультурний обмін» [Електронний ресурс]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_737

Рекомендація № 15 Всесвітньої конференції щодо політики у сфері культури «Співіснування різних культурних груп у державі та їхні відносини з іншими країнами» [Електронний ресурс]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_738

Рекомендація № 35 Всесвітньої конференції щодо політики у сфері культури «Збереження й популяризація культурної спадщини. Мир і збереження культурної спадщини» [Електронний ресурс]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_743

Розбудова миру. Профілактика і вирішення конфлікту з використанням медіації: соціально-педагогічний аспект [Електронний ресурс]. URL: http://lastrada.org.ua/ucp_file.php?c=JqVIjfoFBStqlCLmi1wsfbXKGCUY1e

Розвиваємо громадянські компетентності з 1 класу / Банах О. В., Боярчук О. І., Кравчук Л. В., Мирошніченко Т. І., Санковська І. М. / Під заг. ред. Бібік Н. М., Араджионі М. А. – К. : ФОП «Парашин К. С.», 2018. – 880 с.

Софій Н. З., Кузьменко В. У. Про сто і один метод активного навчання. – К. : Крок за кроком, 2004. – 128 с.

Тягло О. В. Критичне мислення : Навчальний посібник. – Х. : Видавнича група «Основа»; ПП «Тріада +», 2008. – 192 с.

Уповноважувальна освіта : посіб. для тренерів / За ред. О. Суислової. – Київ : Інформаційно-консультативний жіночий центр, 2002. – 234 с.

Урдзе Томс. Посібник для фахівців з навчання дорослих / Томс Урдзе. – Київ : ТОВ «Контекст Україна». – 84 с.

Уроки з підприємницьким тлом : Навчальні матеріали / За заг. ред. Е. Бобінської, Р. Шияна, М. Товкало. – Варшава : Сова, 2014. – 398 с.